

PALU'DA DERLENMİŞ OLAN “PAŞA İLE KURT” MASALININ ARKETİPSEL SEMBOLİZM BAKIMINDAN İNCELENMESİ

*Investigation in Terms of Archetypical Symbolism of “Pasha and Wolf”
Folk Tale Compiled in Palu*

Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz IRMAK¹
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin BARS²

Özet

Palu, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde Elazığ'a bağlı bir ilçedir ve Doğuda Bingöl Merkez ve Genç İlçesi, batıda Elazığ İli, kuzeyde Kovancılar İlçesi, kuzeydoğuda Karakoçan İlçesi, güneyde Arıcak ve Alacakaya İlçeleri, güneybatıda ise Maden İlçeleri ile çevrilidir. Çukur bir sahada yer alan Palu, deniz seviyesinden 844 metre yüksekliktedir. Murat Nehri'nin sağ sahilinde vadi tabanı düzlüğü ile demiryolu çevresinde bir alanda yer alana yerleşen Palu, ilk çağlardan beri bölgenin önemli bir yerleşim alanı olmuştur. Bu çalışmada sözlü kültürün günümüzde hâla canlı bir şekilde yaşatıldığı bir ilçe olan Palu'da derlenmiş olan “Paşa İle Kurt” adlı masal arketipsel sembolizm açısından incelenecektir. Arketipsel sembolizm; İsviçreli Psikiyatr Carl Gustav Jung'un ortaya koyduğu bir kavramdır. Jung, tüm insanlarda ortak bir bilinçdışının var olduğunu belirtmiş ve buna arketip adını vermiştir. Arketipler, insanoğlunun kolektif bilinçdışını, tarihi çok eskilere, yani insanlığın başlangıcına dayanan sembollere indirger. Bu kolektif bilinçdışı insanların en derinlerden gelen sembolleri olarak karşımıza çıkar. Kişisel bilinçdışının şifrelerini çözmeye kullanılan semboller, evrensel sembol olarak adlandırılmaktadır. Arketipsel sembolizm, özellikle sanatsal ürünlere uygulanmakta ve edebiyat alanında ortaya birtakım sonuçlar çıkarılmaktadır. Bu sanatsal ürünlerden biri de masallardır. Masallar, topluma ait kültürel inanış ve değerleri öğretir, toplumun ortak kültürel anlayışını anlatır ve temsil eder. Masallarda bir toplumun değerlerini, inançlarını, acılarını, sevinçlerini ve ortak bilinçdışını buluruz. Bu çalışmada “Paşa ile Kurt” masalı; Joseph Campbell'in sistemleştirdiği “ayrılık-erginleşme-dönüş” aşamaları içerisinde “Persona”, “Gölge”, “Anima-Animus”, ve “Yüce Birey” arketipleri çerçevesinde ele alınacak ve ayrıca söz konusu masal, motifler ve formel unsurlar bakımından da değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Palu, Masal, “Paşa ile Kurt”, Arketipsel Sembolizm, Motifler, Formel Unsurlar.

Abstract

Palu is a province of Elazığ in the Upper Euphrates region of the Eastern Anatolia Region and is surrounded by Bingöl Center and Genç District in the east, Elazığ District in the west, Kovancılar District in the north, Karakoçan District in the north, Arıcak and Alacakaya Provinces in the south and Maden Districts in the southwest. Palu is located in a pit area, 844 meters above sea level. Palu, located on the right bank

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yirmak@bingol.edu.tr

² Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mebars@bingol.edu.tr

of the Murat River, is located in an area around the railroad with the valley floor level, has been an important residential area of the region since the early ages. In this study, "Pasha and Kurt" will be examined in terms of archetypal symbolism in Palu, a district where the present day is still alive. Archetypal symbolism; Swiss psychiatrist Carl Gustav Jung is a concept put forward. Jung pointed out that there is a common consciousness in all people and gave it an archetypal name. Archetypes are the collective consciousness of mankind, the download of the symbols that are based on the very beginning, the beginning of mankind. This collective emerges as the deepest symbols of unconscious people. The symbols used to solve the codes of personal consciousness are called universal symbols. Archetypal symbolism is applied especially to artistic products, and some results are emerged in the field of literature. One of these artistic products is the tables. The folk tales teaches cultural beliefs and values belonging to the collective, and tells and represents the common cultural understanding of the community. We find the values, beliefs, wounds, joys and common consciousness of a society at the masses. "Pasha and Kurt" compiled in Palu "Persona", "Shadow", "Anima-Animus", and "Supreme Individual" archetypes will be examined within the "separation-mature-return" phases systemized by Joseph Campbell. In addition, the subject will be covered in this study in terms of tastes, motifs and formal elements.

Key Words: Palu, Folk Tales, "Pasha and Kurt", Architectural Symbolism, Motifs, Formal Elements.

Giriş

Palu, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde Elazığ'a bağlı bir ilçedir ve Doğuda Bingöl ve Genç İlçesi, batıda Elazığ, kuzeyde Kovancılar İlçesi, kuzeydoğuda Karakoçan İlçesi, güneyde Arıcak ve Alacakaya İlçeleri, güneybatıda ise Maden İlçeleri ile çevrilidir. Çukur bir sahada yer alan Palu, deniz seviyesinden 844 metre yüksekliktedir. Murat Nehri'nin sağ sahilinde vadi tabanı düzlüğü ile demiryolu çevresinde bir alanda yer alana yerleşen Palu, ilk çağlardan beri bölgenin önemli bir yerleşim alanı olmuştur. Palu'nun tarihi oldukça eskilere dayanmaktadır. Hurri-Mitanni, Urartu, Roma ve Bizans hâkimiyetlerinden sonra, VII. yüzyılda Müslüman Arapların eline geçen Palu, XI. yüzyılda da Bizans'la Müslümanlar arasında bir mücadele alanı olmuştur. Palu ve çevresi, 1085 yılında Türklerin eline geçtikten sonra, sırasıyla Çubuk-oğulları, Artuklular, Selçuklular, İlhanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safeviler tarafından yönetilmiş, 1514 yılında ise Osmanlı idaresine geçmiştir. Osmanlı döneminde, Diyarbakir'e bağlı olarak, Cemşid Bey hanedanı tarafından, "yurtluk-ocaklık" ve "hükümet" statüsünde idare edilen Palu'nun bu idarî yapılanması Tanzimat Dönemine kadar devam etmiştir. 19. yüzyılda, idari bakımdan bazen Mamuratü'l-Aziz, bazen de Diyarbakir Vilayeti'ne bağlanan Palu Kazası, bugün Elazığ ilinin bir ilçedir. Palu'nun 2017 adrese dayalı nüfus verilerine göre ilçenin nüfusu; 18680'dir.³

³ http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 Erişim: 15.10.2018

1. Arketipsel Sembolizm

Arketip, ünlü psikiyatr ve analitik psikolojinin kurucusu olan Carl Gustav Jung'un ortaya koyduğu bir kavramdır. Kolektif bilinçdışı eğilimler "arketip" olarak ifade edilmiştir. Jung, tüm insanlarda ortak bir bilinçdışının var olduğunu belirtmiş ve buna "arketip" adını vermiştir. Arketipler, insan yaşamında, hem bireysel süreçlerde, hem de kişinin çevreyle olan etkileşiminde önemli bir etkiye sahiptir. İnsanların zihninde var olduğuna inanılan bu arketipler, hem doğal yaşamda hem de insanların ürettiği eserlerde gizli sembollerle varlığını korumaktadır. Bu semboller belli çözümlemelerle ortaya konulabilmekte ve bilinçdışının insan üzerindeki etkisi ortaya çıkarılabilmektedir. Arketipsel sembolizm, özellikle sanatsal ürünlere uygulanmakta ve edebiyat alanında bir takım sonuçlar ortaya koymaktadır.

Semboller; olayları ve bilgileri beynimizin verilerine indirgeyip bizim, kendimizi aşan ve gözle görüp fakat elle tutamadığımız şeyleri kavramamızı sağlayan araçlardır (From, 2015: 7). Kişisel bilinçdışının şifrelerini çözmede kullanılan semboller, evrensel sembol olarak adlandırılır. Evrensel sembol, kişilere veya bir topluma indirgenemez, bu semboller tüm insanlık için ortaktır. Arketipler, bu semboller vasıtasıyla anlaşılmaya çalışılır. Arketipler, imajlarda olduğu gibi, duygular biçiminde de var olmaktadır. Arketipin etkileri, insanların doğum ve ölüm, doğal engellere karşı kazanılan zaferler, ergenliğe geçiş dönemi, büyük tehlikeler, şaşırtıcı bir deney gibi, tipik ve önemli durumlarla karşılaştıkları zamanlarda özellikle daha belirgindir (Fordham, 2015: 29). Arketip, hem "üreme", "yuva yapma", "analık" gibi hayvanlarla paylaştığımız içgüdüler hem de yalnızca insanlara özgü olduğu varsayılan ortak duygu, düşünce ve davranışlarımızın kaynaklandığı enerji yüklü, yapıcı ruhsal öğelerdir. Arketiplerin kökeni ruhsal yapının yani bilincin derinliklerindedir. Arketip, bilinç yüzeyine çıkan ve bilinci biçimlendirip yaşam örüntülerini saptayan dış etkenlerle birlikte her insanın içinde taşıdığı ruhsal enerjinin yapıcı gücüdür. Böylece birbirinden çok uzakta ve habersiz yaşayan toplumların ortak davranışlarının kökeninde, aynı kalıpların olduğu görülebilir (Gökeri, 1979: 10). Arketipler özellikle mitlerde, masallarda, halk anlatılarında karşımıza çıkabilmektedir. Bu anlatılar nesilden nesile aktarılarak farklı kültürlerin ve farklı insanların bilinçdışı formlarını yüklenerek var olmaya devam etmiştir. Carl G. Jung, mitleri incelemek için yoğun bir çaba sarf etmiştir. Jung'a göre mitler; insanoğlunun en temel açıklanış biçimleridir. Mitler daha çok evrenin yaratılışı ve insanlığın ilk çağlarını anlatır ve bunu yaparken de özellikle sembollerden yararlanır. Mitin ifade ettiği duygular büyük ölçüde bilinçdışının ürünüdür. Aynı şekilde masallar ve halk hikâyeleri de içlerinde birçok arketip barındırmaktadır. Jung yaptığı araştırmalar neticesinde farklı kültürlerde ve toplumlarda belli başlı birçok arketipin olduğu kanısına varmıştır. Kendilik, anne, baba, çocuk, yüce birey, yüce ana, anima-animus, persona, tanrıça, iç benlik vb. birçok arketipin olduğu kabul edilmektedir. Bu arketipler, birçok kültür de sık kullanılmakta ve edebî ürünlerin oluşumunda önemli bir etkiye sahip olmak-

tadır. Özellikle kendilik, persona, gölge, anima-animus, yüce birey ve yüce ana arketipleri insan bilinçdışında daha geniş bir alana ve etkiye sahiptir denilebilir.

Josep Campell Jung'un düşüncelerinden hareketle arketipi; "ayrılık-erginlenme-dönüş" şeklinde sistematik bir hale getirmiştir. Joseph Campbell'in kahramanın sonsuz yolculuğu adını verdiği ve ayrılık aşaması içerisinde gerçekleşen bu çağrı, kahramanı zaman içerisinde bir erginlenme sürecine iter. Çağrı, her zaman bir dönüşümün tamamlandığında bir ölüme ve bir doğuma eşitlenen bir ruhsal geçiş anı ya da ayinin gizemiyle perdeyi kaldırır. Campbell, yeni bir doğum alanına geçişi "balinanın karnı" ifadesiyle simgeleştirmiştir. Bu simgeyle anlatılmak istenen, eşiğin gücünü ele geçirmek ya da onunla uzlaşmak yerine bilinmeyenin içinde kaybolmak, yani sembolik bir ölüm yaşamaktır (Campbell, 2013: 107). Erginlenme sürecinde kahramanın önüne bazı engeller çıkar bu engeller "gölge arketipi" olarak adlandırılır "Bireyselleşme sürecinin ilk evresinde benlik 'gölge' (shadow) arketipiyle karşılaşır. Gölge (shadow); prensiplerimize aykırı olduğu için, ahlaksal, estetik ya da başka nedenlerle kabul etmek istemediğimiz ve farkında olmadan bastırdığımız niteliklerdir (Gökeri, 1979: 18). Gölge bireyin karanlık yönlerini temsil eder. Gölge arketipi, sanatsal metinlerde cadı, ejderha, dev, büyücü vb. şekillerde ortaya çıkar (Irmak ve Ava, 2017: 22).

Birçok insan yaşamını, gerçek kişiliğinin ardında, toplumun onu görmesini istediği maskenin arkasına gizlenerek sürdürmektedir. Jung, bu durumu "persona" arketipiyle açıklamıştır. Jung'a göre erkeklerde "anima" (içteki kadın), kadınlarda 'animus' (içteki erkek) diye adlandırdığı bilinçdışı öğeleridir. "Anima" erkeğin, "animus" ise kadının ruhsal bütünlüğünde yaşattığı karşı cinsin özellikleridir (Gökeri, 1979: 21). Bireyleşim sürecinin ikinci evresi, kişinin bilinçdışı unsurları olan "anima" ve "animus" ile karşılaşmasıyla gerçekleşir. Jung'a göre kadın ve erkeklerde karşı cinsin özellikleri vardır ve bu bilinçdışına yansımıştır. "Anima aynı zamanda çift görünümlüdür; bir yandan saf, iyi ve soylu Tanrıçalara benzer kişiliği, öte yandan fahişe, baştan çıkarıcı ve cadı nitelikleri olmak üzere aydınlık ve karanlık yönlerini temsil eder." (Fordham, 2015: 69-70) Yüce birey ve bilge arketipi gibi isimlerle sembolleşen bu kavram; "düşlerde büyücü, hekim, rahip, öğretmen, profesör, büyükbaba ya da otorite sahibi herhangi bir kişi olarak görülür (Jung, 2015: 86). Yüce birey; kahramanın yolculuğunda, onu amacına ulaştırmada en önemli unsurdur. Hem kahramanın içsel benliğini bütünleyen bir yol gösterici, hem de kahramanın en önemli yardımcısıdır (Irmak ve Ava, 2017: 25).

2. "Paşa ile Kurt" Masalında Arketipsel Sembolizm

Masal hakkında teorik kısa bir bilgi vermek gerekirse masal; büyük ölçüde nesirle anlatılmış ve dinleyicileri inandırmak gibi bir iddiası bulunmayan, hayal ürünü olan nesir şeklindeki anlatımlar olarak tanımlanabilir. Saim Sakaoğlu, Bilge Seyidoğlu, Umay Günay, Ali Berat Alptekin ve Esmâ Şimşek gibi araştırmacıların yaptıkları çalışmalarla masal araştırmaları, başlı başına bir disiplin

haline gelmiştir. Thompson, “The Types of the Folktale” adlı eserinde masalları; hayvan masalları, asıl halk masalları, fıkralar, zincirlemeli masallar ve bu grupların dışında kalan masallar (Alptekin, 2002: 35) şeklinde beş başlık altında tasnif etmiştir. Masalların belirli yerlerinde görülen kalıp sözlere, tekerlemelere; “formel unsurlar” adı verilmektedir. Bu unsurlar, masalın başlangıcında, ortasında ve sonunda yer almaktadır. Saim Sakaoğlu formel unsurları; başlangıç (giriş), bağlayış (geçiş) ve bitiş formelleri olmak üzere üç ana başlık altında ele almıştır (Sakaoğlu, 2012: 58-62).

Masallar; bir toplumun ortak inanç, değer, düşünce ve yaşayış kalıplarını yansıtmaktadır. Masallarda kullanılan semboller; bu inanç ve kültür unsurlarını simgelemektedir. Bu bakımdan bu çalışmada; Palu’da derlenmiş olan; “Paşa ile Kurt” masalı öncelikle formel unsurlar açısından, daha sonra ise; Joseph Campell’in sistemleştirdiği “ayrılık-erginleşme-dönüş” aşamaları içerisinde “persona”, “gölge”, “anima-animus”, ve “yüce birey” arketipleri çerçevesinde incelenecektir. Böylece masalın içerisinde gizlenmiş olan motifler, semboller ve anlam kodları çözümlenmeye çalışılacaktır. Masalın çözümlenmesine geçmeden önce kısaca bir özetini vermek gerekecektir.

Bir zamanlar, ülkenin birinde bir paşa yaşarmış. Bu paşanın yanına bir gün bir kurt gelmiş ve tahtının yanına oturmuş. Paşa, halka bu kurdun kız istemeye geldiğini dolayısıyla kimin birden fazla kızı varsa bu kurda vermesini emretmiş. Kurt yedi gün sonra kızı almak üzere paşanın yanına tekrar geleceğini söyleyerek oradan ayrılmış. Orada bulunan adamlardan birisi hemen eve gelmiş. Bu adamın üç tane kızı varmış. Adam; olanları karısına ve kızlarına anlatmış. Kurt ile evlenme teklifini kızlarına söylemiş ancak sadece en küçük kız bu teklifi kabul etmiş. Bunun üzerine adam gidip kızının bir tanesini kurda vereceğini paşaya söylemiş. Yedi gün sonra tekrar gelen kurt, bu kızı alarak oradan uzaklaşmış. Aradan aylar, yıllar geçmiş. Bir gün paşanın kızı, kızının çoktan öldüğünü düşünen adama, kızının ölmediğini buraya at ile üç günlük mesafede olduğunu söylemiş. Bu duruma şahit olan paşa, damadına vermesi için adama bir kutu vermiş. Paşa ayrıca adama yol boyunca gördüklerini döndükten sonra bana anlatacaksın demiş. Adam atıyla çıkmış olduğu bu yolculuk sırasında ilk önce bir tarlada henüz olgunlaşmamış buğday biçen bir adam görmüş. Bu duruma akıl erdiremeyen adam yoluna devam etmiş bir müddet sonra da odun kesen bir çocuk görmüş. Bu çocuk durmadan kestiği odunları yığarak kendi yükünü artırıyormuş. Bu duruma da çok şaşırان adam, oradan da ayrılarak yoluna devam etmiş. Yolda bu sefer yemyeşil bir otlığa rastlamış bir de ne görsün? Otlığın içinde bir at varmış ama tuhaf olan şu ki; açıklıktan bir deri bir kemik kalan bu at zar zor ayakta durabiliyormuş. Adam bu gördüğüne de bir anlam verememiş. Oradan da ayrılmış, biraz ilerlemiş ki ne görsün? Başka bir at öyle bir yerde ki; ne ot var, ne çimen. Fakat bu at öyle besili, öyle şişmanmış ki bir fil kadarmış. Bu atın durumuna da çok şaşırان ve bir mana verememiş. Kızın babası oradan da ayrılmış. Gitmiş, gitmiş bir dağın yanına varmış. Orda uyuyan hamile bir köpeğe rastlamış. Köpeğin yanından

geçerken, köpek uyanarak başını kaldırıp adama bakmış. Köpeğin karnındaki enik, adama havlamış. Adam o kadar çok kormuş ki, köpeğin bu haline bir anlam verememiş ve hemen oradan da uzaklaşmış. Biraz ilerlemiş, iki tane kurumuş ağaca rastlamış. Ağaçlara bakmış ki, ne görsün? Ağaçların birinde bir kuş varmış ki, o kuş hangi ağaçtan diğerine uçuyorsa, o ağaç kuruyormuş; konduğu ağaç da yeşilleniyormuş. Adam gördükleri karşısında şaşırıp kalmış. Bu olaya da bir anlam verememiş. Epeyce bir yolculuktan sonra, üç kazana rastlamış. Bakmış ki üç kazan yan yana dizilmiş, altlarında da ateş yanıyor. Ortadaki kazan bomboşmuş. İki kazanda su doluymuş. Kazanlar kaynayıp fokurdayınca, fokurdayan su, ortadaki kazanın içine sıçırıyormuş. Kazana düşen kaynar sular da buhar olup kayboluyormuş. Adam uzun bir müddet bakakalmış. Bu durum da çok tuhafına gitmiş. Oradan da ayrılmış. Sonunda kızının evine varan adam, kıızıyla hasret giderdikten sonra akşama ve gelen damadının yakışıklı bir delikanlı olduğunu görünce ona sen kurt değil miydin diye sormuş. Damadı aslında kendisinin paşanın oğlu olduğunu, evlenme yaşına gelince babasının kendisini evlendirmek için böyle oyun kurduğunu söylemiş. Durumu anlayan adam, bir müddet orada kaldıktan sonra paşanın kendisine verdiği kutuyu damadına vermiş. Damadı kutuya toz altın koymuş, kutu dolmamış; gümüş koymuş, yine dolmamış. Yakutlar koymuş, dolmamış. Elmaslar koymuş yine de kutu dolmamış. En sonunda bir avuç toprak koymuş, kutunun içi tamamen dolmuş. Sonra da kutuyu kayınbabasına geri vermiş. Adam yola koyulmuş, üç gün, üç gece sonra saraya varmış. Paşanın huzuruna çıkmış, paşa ona başından neler geçtiğini sormuş. Adam başından geçenleri tek tek anlatmış. Bu olanları yorumlayan paşa; taze, olgunlaşmamış buğdaylarının biçilmesinin halkı içerisinden gençlerin ölümünün yaşlılardan önce olacağına; üst üste odun yığmanın halkın içerisinde açgözlü insanlar olduğuna; yemyeşil otlakların içerisinde bir deri bir kemik kalan ve ölmek üzere olan atın; cimri insanı simgelediğine; kurak bir yerde karşılaştığı şişman atın mert insanı temsil ettiğine; gebe bir köpeğin karnında havlayan eniklerin halkının içerisinde büyükler dururken konuşan küçüklerin olduğuna; kuşun konduğu kuru ağaçların yeşermesinin Allah'ın işi olduğunu, Allah'ın isterse kuru ağacı yeşillendireceğine ve yeşil ağacı da kurutacağına; altlarında ateş yanan üç tane yan yana dizilmiş kazanların ve iki kazanda kaynayan suyun diğer boş bulunan kazana sıçrayışını ve bu suyun hemen buharlaşmasının ise; komşusu aç iken kendisi tok olan insanlara işaret olduğunu söylemiş. Bundan sonra paşa, oğluna vermesini istediği kutuyu sormuş. Adam, damadının kutuya altın, gümüş, yakut, elmas koyduğunu fakat bir türlü dolmadığını en sonunda bir avuç toprak koyduktan sonra kutunun dolduğunu söylemiş. Bu durumu da paşa: "Bu dünyada topraktan başka hiç bir şey insanın gözünü doyurmaz. İnsan öldüğü zaman, geride kalanlar onu toprağa gömdüğü zaman yüzüne toprak atar. İnsan sadece bir avuç toprakla doyar" diyerek yorumlamış.

Bu masala formel unsurlar açısından bakıldığında masalın; "bir zamanlar, ülkenin birinde bir paşa yaşarmış" giriş/başlangıç formeli ile başladığı görül-

mektedir. Masalda geçiş ve bağlayış formeli olarak; “Aradan aylar, yıllar geçmiş”, “Uzun bir yolculuktan sonra bir tarlaya rastlamış”, “Gitmiş, gitmiş bir dağın yanına varmış”, “Ağaçlara bakmış ki, ne görsün?”, “Gitmiş, gitmiş bir ormana rastlamış”, “Az gittim, uz gittim, bir dağa ulaştım” ve bitiş formeli olarak bir tekerleme ile değil de; “Ve insan sadece bir avuç toprakla doyar” şeklinde masalın bittiği görülmektedir.

Daha çok halk hikâyeleri üzerinde uygulanmış bir yöntem olan arketipsel sembolizm masallarda da uygulanabilir. Kahramanın erginleşmesi için Joseph Campbell’in sistemleştirdiği “ayrılık-erginleşme-dönüş” aşamalarından geçmesi gerekmektedir. Buna göre; gerek kurt ile evlenen kızın, gerek kızın babasının bir yolculuğa çıktığı görülmektedir. Kız kurt ile evlenmek, adam ise; paşanın söylediği söz üzerine küçük kızını kurt ile evlendirmek suretiyle bir imtihandan geçtikleri anlaşılmaktadır. Kızın babasının yolda karşılaşmış olduğu olaylar, kızın da kurt ile evlenmeyi etmesi hem babanın hem de küçük kızın erginleşmeleri açısından önemlidir.

Tüm bu zorlu süreçlerden başarı ile geçen adam ve kız erginleşerek “yüce birey” ya da tasavvufi anlamda “kamil insan” diyebileceğimiz insan tipine bürünmüşlerdir. Karşılaştıkları zorluklara ve kabul edilmesi mümkün olmayanı (kızın kurt ile evlenmesi) kabul etmekle kızın evlendiği kurdun aslında genç ve yakışıklı bir insan olması, kızını bir kurda vererek ve yolculuk sırasında karşılaştığı olağandışı olaylara sabreden babanın da sonunda kızının genç bir delikanlı olan paşanın oğlu ile evlendiğini görmesi, ayrıca yolda karşılaştığı olayların gerçek yüzünü öğrenmesi ve paşanın verdiği kutunun ancak toprak ile dolmasının da tasavvufi anlamda “insanın gözünü ancak toprağın doyuracağı” gerçeğini simgelemesi, masalda kahramanların erginleşme yolunda ulaştıkları mutlu sonudur.

Tablo 1: Semboller ve Çözümlemeleri

No	Semboller	Çözümlemeler
1	Yeşil buğday hasadı	Gençlerin yaşlılardan önce ölümü
2	Kesilen odunlar	Açgözlü insanlar
3	Cıltız at	Cimri insanlar
4	Semiz at	Cömert insanlar
5	Köpeğin karnında konuşan enik	Büyükler konuşurken küçüklerin konuşması
6	Kuşun konduğu ağacı yeşertmesi	Allah’ın kuru ağacı yeşillendirmesi, yeşil ağacı da kurutması
7	Üç kazan	Komşusu açken kendisi tok olan insanlar
8	Kutunun toprakla dolması	Dünyada insanın topraktan başka hiçbir şeyle gözünün doymaması

Tablo 2: Arketipler ve Çözümlemeleri

No	Arketipler	Masaldaki Karşılığı
1	Anima-Animus	Kız ve Paşanın Oğlu: Masalda kızın animusudur. Kurdun animası ise kızdır
2	Gölge	Kazın babasının yolculuk sırasında karşılaştığı olağanüstü olaylar
3	Persona	Kurt: Paşanın oğlunun kurt maskesine gizlenmesi
4	Balınanın Karnı	Yolculuk: Kızın babasının çıkmış olduğu yolculuk
5	Yüce Birey	Kız ve Babası: Masalın sonunda her ikisinin de yüce birey olması

Tablo 3: Masaldaki Motifler

No	Motifler	Masalda Kullanımı
1	Gurbete Çıkma Motifi	Kız, Kurt (Paşanın oğlu) ve kızın babasının yolculuğa çıkması
2	İmtihan Motifi	Kazın babasının çeşitli imtihanlardan geçmesi
3	Sayı Motifi:	7 gün, 3 kız, 3 kazan, kızın babasının 7 olağanüstü durumla karşılaşması
4	Kurt Motifi:	Yolculuk: Kızın babasının çıkmış olduğu yolculuk

Sonuç

Palu'dan derlenmiş olan "Paşa ile Kurt" masalı, bu çalışmada formel unsurlar, motifler, semboller ve arketipsel açıdan ele alınmıştır. Buna göre masal; formel unsurlar olarak giriş, geçiş ve bağlayış formel unsurlarını barındırırken, bitiş formeli olmadığı görülmüştür. Bazı masallar bitiş formeli olmadan da bitmektedir. Bu durumda özlü veya nasihat bildiren cümleler biten masalların olduğu göz önüne alındığında bu tür kullanımlar da bitiş formeli olarak kabul edilebilir. Masalda tespit edilen motifler; gurbete çıkma, imtihan, sayı ve kurt motifleridir. Arketipsel açıdan masala bakıldığında ise; anima-animus, gölge, persona, balınanın karnı ve yüce birey arketipleri karşımıza çıkmaktadır. Bu masalda karşılaştığımız; "yeşil buğday hasadı", "kesilen odunlar", "cılız at", "semiz at", "köpeğin karnında konuşan enik", "kuşun kon-duğu ağacın yeşermesi", "üç kazan" ve "kutu" sembollerinin de bu masalın çö-zümlemesinde önemli olduğu görülmektedir. Sonuç olarak "Paşa ile Kurt" masalı, kahramanların erginleşme sürecinde geçilmesi gereken aşamaları aşarak yüce birey olduklarını söylemek mümkündür. Bu bakımdan bu masalın semboller, motifler açısından ve ayrıca arketipsel olarak çok zengin bir sözlü kültür unsuru olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- ALPTEKİN, Ali Berat (2002), *Taşeli Masalları*, Akçağ Yayınları, Ankara
- CAMPBELL, Joseph (2013), *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul

FORDHAM, Frieda (2015), *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, Say Yayınları, İstanbul

FROMM, Erich (2015), *Rüyalar Masallar Mitler*, Say Yayınları, İstanbul

GÖKERİ, A.İ. (1979), *Arketiplere Dayanan Yeni Bir İnceleme Yönteminin Tanıtılarak İngiliz ve Türk Edebiyatında Bazı Romans ve Epik Niteliğindeki Yapıtlara Uygulanması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi DTCF, Ankara

IRMAK, Yılmaz ve AVA, Uğur (2017), “*Âşık Garip Hikâyesinde Arketipsel Sembolizm*”, Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 13, s.16-28

JUNG, Carl Gustav (2015), *Dört Arketip*, Metis Yayınları, İstanbul

SAKAOĞLU, Saim (2012), *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara

Elektronik Kaynakça:

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 **Erişim: 15.10.2018**

Ek: Masal Metni

PAŞA İLE KURT⁴

Bir zamanlar, ülkenin birinde bir paşa yaşarmış. Paşa bir gün köşkündeyken, bir kurt köşke gelmiş. Kurt paşanın yanına gitmiş. Paşanın altından yapılmış olan tahtına oturmuş. Paşa dönüp halkına demiş ki: “Ey halkım, acaba biliyor musunuz bu kurt ne istiyor?” Hiç kimseden ses çıkmamış. Hepsini şaşırtıp kalmış. Paşa tekrar sormuş: “Bu kurt, benden bir kız istemeye gelmiş. Sizlerden bir tane kızı olan, kızını kurda vermesin. Kimin kızı çoksa, bir kızını kurda versin.” Kurt dönüp paşaya demiş ki: “Şimdilik gidiyorum, bir hafta sonra tekrar geleceğim. Kız hazır olsun, onu alıp götüreceğim.” Demiş ve oradan ayrılmış. Oradaki insanların içinden bir adam varmış ki; üç tane kızı varmış. Bu adam saraydan çıkıp, evine gitmiş. Karısını ve kızlarını çağırmış. Paşa ve kurdun dediklerini bir, bir anlatmış. Adam ilk önce büyük kızına sormuş: “Kızım sen kurtla gitmek ister misin?” Büyük kız kabul etmemiş. Ortanca kıza sormuş o da kabul etmemiş. Baba üzülerek, bu sefer küçük kızına sormuş. Küçük kız demiş ki: “Ne demek, Baba! Ben senin için kendimi ateşe bile atarım. Sen nasıl istersen öyle olsun.” Bunun üzerine; kızın babası gidip, paşaya demiş: “Paşam, ben üç kızımdan birini kurda veririm.” Paşa bu sözü duyunca çok sevinmiş ve adama demiş ki: “Sen eve git, kızını hazırla. Bir hafta sonra kurt gelip götürecektir.” Adam evine gitmiş. O ve karısı kızını hazırlamış. Aradan yedi gün geçmiş, kurt gelmiş paşaya demiş ki “Kız nerede? Onu hazırladınız mı?” Paşa demiş ki: “Kız hazır, gel beraber babasının evine gidelim.” İki birlikte kızın babasının evine gitmişler. Kızın babası ve annesi kızlarını süsleyip, uğurlamışlar. Kurt ve kız ata binmişler ve oradan uzaklaşmışlar.

Aradan aylar, yıllar geçmiş. Paşanın kızı, bir gün kızın babasına demiş ki: “Niye gidip, kızını görmüyorsun?” Adam paşanın kızına demiş ki: “Benim kızım yok ki, çoktan ölmüştür. Paşanın kızı; “Kızın ölmemiş, buradan atla gidersen üç gün uzaklıkta bir yerdedir.” Demiş. Paşa da oradaymış. Adama cebinden bir kutu çıkarıp, vermiş ve demiş: “Damadının yanına gittiğin zaman, bu kutuyu ona ver; o bilir ne yapacağını.”

⁴ Kaynak Kişi: Huriye Yiğit, 1938 Palu/Gümüşkaynak Köyü, Okur-Yazar Değil. Masalı Zazaca’dan Türkçe’ye Çeviren: Pervin Septioğlu.

Senden isteyeceğim şey ise; yol boyunca, başından geçen her şeyi yani bütün gördüklerini bana tek tek anlatman. Adam paşaya “tamam” demiş. Adam evine gidip, ev halkıyla vedalaşıp, atına binip, yola çıkmış. Uzun bir yolculuktan sonra bir tarlaya rastlamış. Bakmış ki tarlada buğday ekiliymiş ve daha yeni filizlenmiş. Elinde tırpan olan bir genç, taze buğdayları biçiyormuş. Adam kendi kendine söylenmiş; “Buğdaylar daha olgunlaşmamış, biçilme vakti değil, bu genç neden buğdayları biçiyor acaba?” Adam bu duruma çok şaşırılmış, oradan ayrılp gitmiş. Epeyce bir yoldan sonra, başka bir gence rastlamış. Bakmış çocuk odun kesiyor. Kızın babası dikkatlice bakmış ki, çocuk kestiği odunları üst üste koyuyormuş. Ha bire odunları üst üste yığıp, bu şekilde yükünü git gide artırıyor. Adam bu duruma da bir mana verememiş. Yine yola düşmüş, bu sefer yemyeşil bir otlığa rastlamış bir de ne görsün? Otlığın içinde bir at varmış ama tuhaf olan şu ki; aklıktan at bir deri bir kemik kalmış, zar zor ayakta durabiliyormuş. Adam kendi kendine söylenmiş: “Bu kadar çayır çimenin içinde olan bu at, nasıl olurda bu kadar zayıf olabilir. Bu gördüğüne de bir anlam verememiş. Oradan da ayrılmış, biraz ilerlemiş ki ne görsün? Başka bir at öyle bir yerde ki; ne ot var, ne çimen... Fakat bu at öyle besili, öyle şişmanmış ki bir fil kadarmış. Bu atın durumuna da çok şaşırılmış ve bir mana verememiş. Kızın babası oradan da ayrılmış. Gitmiş, gitmiş bir dağın yanına varmış. Orda uyuyan hamile bir köpeğe rastlamış. Köpeğin yanından geçerken, köpek uyanıp, başını kaldırıp adama bakmış. Köpeğin karnındaki enik, adama havlamış. Adam o kadar çok kormuş ki, kendi kendine demiş ki: “Eğer bu enik dışarda olsaydı, beni paramparça ederdi!” O, köpeğin bu haline bir anlam verememiş ve oradan ayrılmış. Biraz ilerlemiş, iki tane kurumuş ağaca rastlamış. Ağaçlara bakmış ki, ne görsün? Ağaçların birinde bir kuş varmış ki, o kuş hangi ağaçtan diğerine uçuyorsa, o ağaç kuruyormuş; konduğu ağaçta yeşilleniyormuş. Adam gördüklerine şaşırıp kalmış. Yine de bir anlam verememiş. Oradan da ayrılmış. Epeyce bir yolculuktan sonra, üç kazana rastlamış. Bakmış ki üç kazan yan yana dizilmiş, altlarında da ateş yanıyormuş. Ortada ki kazan bomboşmuş. İki kazanda su doluymuş. Kazanlar kaynayıp fokurdayınca, fokurdayan su ortadaki kazanın içine fırlıyormuş. Kazana düşen kaynar sular da buhar olup kayboluyormuş. Adam uzun bir müddet bakakalmış. Bu durum da çok tuhafına gitmiş. Bir mana verememiş ve oradan da ayrılmış. Gitmiş, gitmiş bir ormana rastlamış. Ormanın içine girmiş. Önüne bir konak çıkmış. Bu konağın önünde de bir çeşme varmış. Gitmiş çeşmeden suyunu içmiş. Bir ağacın gölgesinde dinlenmek istemiş ki; bakmış aşağıdan bir çocuk çeşmeye doğru geliyormuş. Çocuk onu görür görmez, bakakalmış. Çocuk suyunu doldurup, çabucak eve doğru gitmiş. Çocuğun annesi de evde hamur yoğuruyormuş. Çocuk eve suyu getirmiş. Annesi sormuş: “Neden bu kadar geç kaldın oğlum?” “Çocuk cevap vermiş: “ Anne, anne! Çeşmenin yanında bir adam var, aynı sana benziyor.” Bu sözleri duyan kadın, hemen çeşmeye doğru koşmuş ki, ne görsün! O adam, onun babasıymış. Babasının elini öpmüş, evine götürmüş. Akşama doğru kadının kocası gelmiş. Adam damadına bakmış, çok yakışıklı bir delikanlıymış. Adam şaşırıp, sormuş damadına: “Peki, o kurt nereye gitti?” Damadı ona demiş ki: “Ben paşanın oğluyum. Evlenme yaşına gelince, babam sizlere bir oyun oynadı. Sizleri denemek için, bir kurt postuna bürünüp saraya geldim. Kimin daha fedakâr olduğunu anlayacak ve onun kızıyla evlenecektim. Şimdi de ben damadın oldum. Kimse kurt olduğumu bilmiyor. Kızın da sonradan öğrendi. Sen de benim babamsın, evimde istediğin kadar kalabilirsin.”

Adam birkaç ay orda kalmış. Bir gün damadına, “Ben artık evime gideyim,” demiş. Paşanın oğlu, “Yolun açık olsun. Peki; paşanın sana verdiği emanet nerde?” demiş.

Adam düşünmüş, sonra paşanın ona bir kutu verdiğini hatırlamış. Kutuyu damadına vermiş, damadı kutuya toz altın koymuş, kutu dolmamış; gümüş koymuş, yine dolmamış. Yakutlar koymuş, dolmamış. Elmaslar koymuş yine de kutu dolmamış. En sonunda bir avuç toprak koymuş, kutunun içi tamamen dolmuş. Kutuyu kapatıp, kayınbabasına vermiş. Adam yola koyulmuş, üç gün üç gece sonra saraya varmış. Paşanın huzuruna çıkmış, paşa ona sormuş: “Hadi söyle bakalım, gittin kızını gördün, geçtiğin yerlerde neler gördün, hepsini bir-bir anlat bakalım. Kızın babası anlatmaya başlamış.” “İlk önce yolda bir tarlaya rastladım. Tarlada buğday ekiliydi ve daha yeni filizlenmişti. Fakat genç bir çocuk bu taze buğdayları biçiyordu. Ben bir anlam veremedim.” Bunun üzerine paşa demiş ki: “Eyvah ki eyvah! Halkım arasındaki gençlerin ölümü, yaşlılardan önce olacak.” Adam devam etmiş. “Biraz ilerledim. Bir genç ormanda odunları kesip, üst üste yığıyordu. Kaldırmak istiyordu ancak çok fazla odunu üst üste yığıdığı için kaldıramıyordu.” Paşa demiş ki: “Bu gördüğün kişi, açgözlüdür. Halkım içinde açgözlü insanlar var.” Adam konuşmasına devam etmiş: “Oradan ayrıldım, biraz yol gittim ki ne göreyim! Yemyeşil otlakların arasında açlıktan ölmek üzere olan bir at vardı. Bir deri bir kemik kalmıştı.” Paşa demiş ki: “O cimri insandır. Dünya kadar malı vardır ama malına kıyıp da yemez. Halkım arasında cimri insanlar da var.” Adam tekrar konuşmuş: “Oradan da ayrıldım, biraz ilerde kurak bir yer gördüm. Bu kurak yerde de bir at vardı. At öyle şişmandı ki, nerdeyse bir fil kadar büyüktü.” Paşa dönüp adama şöyle demiş: “O gördüğün at, mert insan temsilidir. Böyle iyi insanlar da halkımın arasında bulunuyor.” Kızın babası yine konuşmuş: “Az gittim, uz gittim, bir dağa ulaştım. Gebe bir köpek uyuyordu. Karnındaki enikler havladılar. Kendi kendime dedim ki; “Eğer bunlar doğmuş olsalardı, beni paramparça ederlerdi.” Bu olaya bir mana veremedim. “Paşa demiş: “Eyvahlar olsun bana! Cemaatimde büyükler dururken, küçükler konuşur olmuş. Büyüklere hürmet edilmez olmuş.” Adam kaldığı yerden devam etmiş: “Biraz daha ilerledim. İki kuru ağaç gördüm ve birde kuş vardı. Bu kuş hangi ağaca konsaydı, o ağaç yeşilleniyor, diğer ağaç kuruyordu. Bu duruma da bir anlam veremedim.” Paşa, adamın bu sözü üzerine; “Bu Allah’ın işidir. Allah isterse, kuru ağacı yeşillendirir, taze ağacı da kurutur. Allah’ın takdirinin karşısında hiçbir şey duramaz. Adam devam etmiş: “Biraz daha ilerledim. Altlarında ateş yanan üç tane yan yana dizilmiş kazan vardı. İki tanesinin içi su doluydu. Ortadaki de bomboştu. Yandaki kazanlar kaynadığı zaman suları ortadaki kazana fişkırıyordu. Ve ortadaki kazana gelen su buhar olup uçuyordu. Kazandan çok tuhaf sesler geliyordu.” Paşa demiş ki: “Komşusu açken kendisi tok olan insanlardır onlar. O duyduğun tuhaf sesler de, aç komşudan gelen seslerdir. Ne yazık ki halkım içinde böyle insanlar da var.” Adam, bütün gördüklerim bu kadar.” Demiş. Paşa,” Peki sana verdiğim kutu nerde, damadın benim için ne koydu içine? “ demiş. Adam elini atmış cebine, kutuyu çıkarıp paşaya vermiş ve şöyle demiş: “Damadım altın eritip, koydu kutu dolmadı. Gümüş koydu kutu dolmadı. Yakut koydu, elmas koydu yine de dolmadı. En sonunda bir avuç toprak koydu kutuya, kutu doldu.” Paşa da şöyle demiş: “Bu dünyada topraktan başka hiç bir şey insanın gözünü doyurmaz. İnsan öldüğü zaman, geride kalanlar onu toprağa gömdüğü zaman yüzüne toprak atar. Ve insan sadece bir avuç toprakla doyar.”